

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Remiss av utkast till lagrådsremiss för barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga
S2025/02039

Sammanfattande synpunkter

Kammarrätten vill inledningsvis anmärka att utkastet remitterats med en kort svarstid, som dessutom förlagts under jul- och nyårshelgerna. Utkastet är omfattande och förslagen innebär i vissa delar stora förändringar i dagens LVU-lagstiftning. Sett till den korta remisstiden har det inte varit möjligt att i önskvärd utsträckning analysera och bedöma förslaget och dess konsekvenser.

Med förbehåll för det ovan sagda tillstyrker kammarrätten i stora delar förslagen, men har trots det ett antal synpunkter, vilka redovisas nedan.

6.1 Definition av barn och unga

Enligt förslaget ska uttrycket ”barn” genomgående framgå av de bestämmelser som rör barn i den nya lagen. Även vid beaktande av de skäl för detta som framgår av utkastet vidhåller kammarrätten sin tidigare synpunkt att lagen tyngs av att uttrycket ”barnet eller den unge” används genomgående i lagtexten.

6.5 Barns och ungas processbehörighet i mål och ärenden enligt den nya lagen

Kammarrätten ser generellt positivt på utkastets målsättning att stärka barnrättsperspektivet i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Kammarrätten avstyrker dock förslaget till 2 kap. 5 § andra stycket i den nya lagen, som innebär att barn under 15 år ska höras i domstol om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Förslaget i denna del innebär att domstolen kommer vara skyldig att utreda om ett barn under 15 år vill höras och om barnet kan antas ta skada av att höras i varje enskilt fall. Såsom flera remissinstanser tidigare anmärkt aktualiserar detta en svår avvägning som också försvåras av det skyndsamhets-

krav som gäller för handläggningen. Det bör även framhållas att förslaget medför ett omfattande utredningsansvar för domstolarna som, enligt kammarrätten, är onödigt betungande sett till antalet barn som kan förväntas vilja höras i domstol. Enligt kammarrätten är det tillräckligt att barn under 15 år *får* höras i domstol om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Av dessa skäl avstyrks förslaget.

Om lagstiftning ändå sker i enlighet med förslaget anser kammarrätten att ansvaret för att utreda om barnet vill höras och förutsättningarna för detta bör ligga hos barnets ställföreträdare, och att frågan därmed inte behöver initieras av domstolen i varje enskilt fall. Att lägga ansvaret på ställföreträdaren äventyrar inte barnets rätt att höras och bidrar samtidigt till en mer effektiv handläggning.

7.1 De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård

Enligt utkastets förslag ska det uttryckligen regleras i lagtexten att ett omhändertagande för vård förutsätter att den planerade vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa. Syftet med att införa rekvisitet att vården ska vara ”nödvändig” uppges vara att tydliggöra att domstolens prövning även ska avse om det finns ett behov av vård och om vårdbehovet kan tillgodoses på något mindre ingripande sätt. Samtidigt konstateras att domstolarna, precis som tidigare, inte ska ta formell ställning till valet av placeringsform eller till den specifika placeringen. Syftet med att införa rekvisitet om barnets eller den unges bästa uppges i sin tur vara att principen om barnets eller den unges bästa ska få större tyngd. En dubbelreglering anses motiverad för att tydliggöra att domstolen ska göra en bedömning av om omhändertagandet är för barnets eller den unges bästa och att bedömningen ska redovisas.

Enligt kammarrätten finns skäl att ifrågasätta vad tillägget ”nödvändig vård” har för praktisk betydelse, om domstolen liksom tidigare inte ska ta ställning till valet av placeringsform. Det är oklart vad som åsyftas i utkastet. Om domstolen inte ska ta ställning till valet av placeringsform är det kammarrättens uppfattning att bedömningen av om vårdbehovet kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt i princip blir densamma som bedömningen av om vårdbehovet kan tillgodoses genom frivilliga insatser. En sådan bedömning görs redan i dagsläget i varje enskilt fall med stöd av samtyckesrekvisitet i 1 § LVU.

Även den föreslagna dubbelregleringen kring barnets eller den unges bästa saknar enligt kammarrätten praktisk betydelse. Det ligger i sakens natur att ett beslut om omhändertagande för vård bedöms vara för barnets eller den unges bästa när bedömningen görs att förutsättningarna för ett omhändertagande enligt nuvarande 1-3 §§ LVU är uppfyllda. Detta behöver inte förtydligas.

Sammantaget anser kammarrätten att förslaget ger uttryck för en bristande förståelse för hur lagen tillämpas i praktiken. Som konstaterats ovan görs alltid en bedömning av om mindre ingripande åtgärder är möjliga och om ett omhändertagande är för barnets eller den unges bästa med stöd av befintliga rekvisit i 1-3 §§ LVU. Ändringar som syftar till att tydliggöra för rättstillämpningen att dessa aspekter ska beaktas framstår därför inte som befogade.

7.2 Förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende

Förhållanden i hemmet – utnyttjande eller exploatering sexuellt

Det nuvarande rekvisitet ”otillbörligt utnyttjande” föreslås få lydelsen ”utnyttjande eller exploatering sexuellt” i den nya lagen. En viss ändring i sak är avsedd, på så sätt att utnyttjanden som inte är av sexuell karaktär ska falla utanför tillämpningsområdet och i stället omfattas av rekvisitet ”brister i omsorgen om barnets grundläggande behov”. Kammarrätten, som visserligen inte ser några tillämpningssvårigheter med uttrycket ”otillbörligt utnyttjande”, har inget att invända mot förslaget i sak, men anser att den föreslagna lokutionen är onödigt komplex. Ett annat ordval eller en annan ordföljd bör övervägas.

Förhållanden i hemmet – negativ social kontroll

I utkastet föreslås ”negativ social kontroll” som ett nytt rekvisit för omhändertagande. Av motiveringen till förslaget framgår att det nya rekvisitet främst är avsett att träffa barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men även barn som växer upp i andra miljöer och sammanhang. Rekvisitet ”negativ social kontroll” ska enligt utkastet förstås som påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som begränsar ett barns livsutrymme och rätt till utveckling. Begränsningarna kan i sin tur gälla ett barns självbestämmande över sin identitet, kropp och sexualitet, friheten att välja vänner, fritidsaktiviteter, religion, klädsel, utbildning, yrke, partner eller tillgång till hälsovård.

Kammarrätten konstaterar inledningsvis att kontroll och begränsningar av ett barns livsutrymme och rätt till utveckling redan i dagsläget kan leda till ett omhändertagande för vård med tillämpning av rekvisitet ”brister i omsorgen” i 2 § LVU. Så är även fallet när kontrollen och begränsningarna sker inom ramen för en hederskontext. Bedömningen i dessa fall kan dock aktualisera en svår gränsdragningsproblematik i relation till sådana hemförhållanden som ger uttryck för en kulturell eller religiös tillhörighet, såsom val av klädsel, och när dessa förhållanden kan anses vara till skada för barnet. *Viss gränsdragningsproblematik kan även uppstå i förhållande till sådana begränsningar av barnets självbestämmanderätt som hör till det normala föräldraansvaret.*

Barnets egen upplevelse får självfallet stor betydelse vid bedömningen av om en viss begränsning är skadlig, oavsett vad skälen för den aktuella begränsningen är. Som framgår av delbetänkandet *Att omhänderta barn och unga* kan det dock medföra särskilda svårigheter i sig att värdera ett barns uppgifter, inte minst i mål och ärenden som rör hedersrelaterat förtryck (jfr SOU 2025:28 s. 219 f.). Denna problematik kommer enligt kammarrätten att kvarstå, även om ett nytt rekvisit införs i den nya lagen. Situationen kan även uppstå att socialnämnden gör gällande att det finns en påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling till följd av negativ social kontroll, trots att barnet självt inte anser att en viss begränsning är negativ. Vidare är det inte nödvändigtvis så att alla begränsningar som ett barn upplever som ”negativa” är skadliga för barnet i den mening som avses i LVU.

Enligt kammarrätten är det en brist att utkastet inte innehåller några närmare överväganden kring var gränsen går för möjligheten att omhänderta barn och unga med stöd av det nya rekvisitet. Vidare anser kammarrätten att rekvisitets språkliga utformning bör vara ”skadlig social kontroll”, då detta

understryker att den sociala kontrollen ska vara av viss dignitet och ägnat att orsaka skada för att kunna ligga till grund för ett omhändertagande.

Förhållanden i hemmet – något annat skadligt förhållande

Rekvisitet ”något annat förhållande i hemmet” föreslås få lydelsen ”något annat skadligt förhållande i hemmet. Syftet med detta är enligt utkastet att förtydliga att inte vilket förhållande som helst kan utgöra grund för ett omhändertagande. Kammarrätten ser inget behov av förtydligande i denna del. Det följer redan av kravet på påtaglig risk att inte vilket förhållande som helst kan ligga till grund för ett omhändertagande.

Eget beteende – destruktivt beteende

Rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” föreslås kompletteras med uttrycket ”eller destruktivt beteende” i den nya lagen. Den nya lydelsen ska därmed vara ”något annat socialt nedbrytande eller destruktivt beteende”.

Kammarrätten ser positivt på förslaget att även skadliga beteenden som inte nödvändigtvis bryter mot ”samhällets grundläggande normer” ska kunna ligga till grund för ett omhändertagande. Enligt kammarrätten är det oklart om förslaget till 3 kap. 3 § i den nya lagen även åsyftar att förändra rättsläget avseende barn vars beteende närmast är att betrakta som ett uttryck för en psykisk störning. Kammarrätten noterar att resonemangen kring barn med psykiska besvär faller in under utkastets ”bedömning” och inte utkastets ”förslag” i den inledande ingressen i avsnitt 7.2.2. Bedömningen utvecklas sedan under en egen underrubrik, separat från utkastets motivering till tillägget om destruktiva beteenden. Utifrån detta låter det sig inte konstateras om resonemanget kring barn med psykiska besvär görs i relation till det nya rekvisitet ”destruktivt beteende” eller till det befintliga rekvisitet ”socialt nedbrytande beteende”.

Resonemanget under rubriken ”psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd utesluter inte ett omhändertagande för vård” leder inte heller till någon större klarhet i vad som åsyftas. I denna del redogör utkastet inledningsvis för rättsfallet RÅ 2010 ref. 24, i vilket Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att en psykiatrisk grundproblematik inte utgör hinder mot ett omhändertagande, men inte heller är en tillräcklig förutsättning. Därefter redovisas det förslag som lämnats i SOU 2015:71, dvs. att även barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska kunna omhändertas för vård oavsett om beteendet orsakas av det psykiatriska tillståndet eller inte. Det konstateras också att Högsta förvaltningsdomstolen i det ovan nämnda avgörandet har gjort rättsläget oklart avseende om ett barn eller ung person med en psykiatrisk problematik kan omhändertas för vård.

Enligt utkastet är det otillfredsställande att barn och unga med psykiatriska problem riskerar att falla utanför samhällets yttersta skyddsnät och helt bli utan hjälp. Något konkret förslag lämnas dock inte i anslutning till detta, utan utkastet fortsätter med en redogörelse för vad ett omhändertagande för vård av barn och unga med en psykiatrisk problematik ska syfta till. I det avseendet anges att ett omhändertagande i dessa fall inte syftar till att bota ett psykiatriskt tillstånd utan att det endast kan bli aktuellt att ge sådant stöd som socialnämnden har kompetens för. Det nämns också att det är viktigt att skilja på beteenden som är föränderliga och därmed möjliga att påverka och funktioner som är begränsade till följd av ett psykiatriskt tillstånd och som inte kan förändras. I den mån socialnämnden inte har någon insats som

bedöms kunna bidra till en förändring kan ett omhändertagande, enligt utkastet, inte bli aktuellt.

Enligt kammarrätten går det inte att dra några säkra slutsatser kring om utkastets bedömning bekräftar eller frångår den princip som fastslagits i RÅ 2010 ref. 24, dvs. att en psykiatrisk grundproblematik inte utgör hinder mot ett omhändertagande, men inte heller är en tillräcklig förutsättning. Synsättet i rättsfallet är inte oförenligt med utkastets resonemang om att beteenden som följer av ett psykiatriskt tillstånd och som inte kan förändras genom insatser från socialnämnden inte kan ligga till grund för ett omhändertagande. Ytterst handlar det om att ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende inte fyller någon legitim funktion när beteendet i fråga är ett uttryck för en psykiatrisk problematik som inte kan förändras genom insatser från socialnämnden. Utkastets resonemang om vad ett omhändertagande ska syfta till talar möjligen för att en ändring av rättsläget inte är avsedd, men detta bör i så fall tydliggöras.

Utkastets hänvisning till SOU 2015:71 och de överväganden som gjorts avseende förslaget förenlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i avsnitt 28 talar dock i en annan riktning. Detta kan förstås som att en förändring av rättsläget är avsedd, på så sätt att ett barn eller en ung person ska kunna omhändertas för vård oavsett om beteendet orsakas av ett psykiatriskt tillstånd eller inte. Om så är fallet vill kammarrätten understryka att en ändring av rättsläget kräver en ändring av lagen. Vidare anser kammarrätten att det finns skäl att ifrågasätta vad ett omhändertagande för vård ska fylla för funktion när ett skadligt beteende endast är ett uttryck för en psykiatrisk problematik, vilket bör hanteras inom hälso- och sjukvården där kompetens för detta finns (jfr prop. 2002/03:53 s. 87 ff.). Om syftet är att utvidga bestämmelsens tillämpningsområde bör även frågan om förslaget förenlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning övervägas ytterligare.

Sammanfattningsvis anser kammarrätten att utkastets analys och bedömning i denna del är bristfällig, i synnerhet, eftersom det inte tydligt framgår om en ändring av rättsläget kring barn och unga med en psykiatrisk problematik är avsedd. Oavsett om avsikten är att bekräfta eller frångå den princip som kommit till uttryck i RÅ 2010 ref. 24 bör detta tydliggöras. Om förslaget ska förstås som att även barn vars beteende orsakas av ett psykiatriskt tillstånd ska kunna omhändertas för vård bör detta också framgå uttryckligen av lagtexten eller tydliggöras vilken bestämmelse i nuvarande förslag till ny lag som innebär att den praxis som följer av RÅ 2010 ref 24 inte längre ska gälla.

8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

I utkastet föreslås att anknytning till familjehem ska kunna ligga till grund för ett omhändertagande i vissa fall. Grunden för vården beror då inte längre på förhållanden i hemmet, t.ex. genom att vårdnadshavarna brister i sin omsorg om barnet eller den unge, utan i stället på att det föreligger en stark anknytning till familjehemmet. Enligt kammarrätten kan frågan ställas vad vården i dessa fall ska bestå i och hur socialnämndens vårdplan bör utformas. I utkastet har det inte resonerats kring detta mer än att det konstaterats att det ska framgå av ansökan och vårdplanen vad den fortsatta vården ska bestå i, vilket dock inte ger svar på frågan.

Övriga grunder för vård innebär att det föreligger negativa omständigheter kring barnets eller den unges hemförhållanden eller eget beteende. För att bättre stämma överens med lagstiftningen i övrigt är det lämpligt att i vart fall reflektera kring om förslaget i stället kan motiveras med att barnet eller den unge snarare har en svag anknytning till vårdnadshavarna än en stark anknytning till familjehemmet. Sådan reflektion saknas i utkastet. Med en sådan ordning skulle det bli tydligt vad vården ska syfta till, nämligen att stärka vårdnadshavarnas anknytning till den unge.

Kammarrätten noterar vidare att den nya grunden för omhändertagande är avgränsad till barn och unga som är omhändertagna för vård sedan tidigare. Det förekommer emellertid att barn placeras i familjehem på grund av brister i hemmiljön med stöd av samtycke från vårdnadshavarna. I dessa fall kan den situationen uppstå att vårdnadshavarna återkallar samtycket och det vid en utredning framkommer att det inte längre finns några brister i hemmiljön som motiverar ett omhändertagande. Ett omhändertagande med stöd av den nya bestämmelsen kommer dock inte kunna ske i dessa fall, även om en separation från familjehemmet mycket väl kan vara till skada för barnets hälsa eller utveckling. Av utkastet går inte att utläsa några resonemang om varför barn i denna situation inte ska kunna bli föremål för ett omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet, eller om skillnaden över huvud taget är avsedd. Det kommer visserligen vara möjligt att besluta om flyttningsförbud i dessa fall (jfr utkastets avsnitt 16.1). Kammarrätten anser emellertid att de skäl för förslaget som redovisas i utkastet även gör sig gällande avseende barn som har varit frivilligt placerade i familjehem under en längre tid. Frågan om bestämmelsens tillämpningsområde bör därför övervägas ytterligare.

Kammarrätten anser även att de barn/unga som ska omfattas av bestämmelsen om vård på grund av anknytning fortsatt bör omfattas av reglerna kring flyttningsförbud då det kan finnas situationer där det är lämpligare med ett flyttningsförbud än vård grundat på anknytning. Det har i vart fall inte i tillräcklig grad motiverats, varför de inte längre ska omfattas av reglerna om flyttningsförbud (jfr utkastets avsnitt 16.1).

Utkastets förslag är sammantaget inte tillräckligt väl motiverat i denna del. Dessutom är det svårt att se varför barn som skapat en stark anknytning till ett familjehem genom frivillig eller vård på grund av eget beteende inte skulle omfattas av samma regler som barn som vårdats på grund av brister i förhållanden i hemmet.

Mot bakgrund av det nu sagda avstyrker kammarrätten förslaget i sin nuvarande utformning. Enligt kammarrätten är det bättre att reformera bestämmelserna om flyttningsförbud.

9.1 Beslut om omhändertagande för vård

Enligt utkastets förslag ska beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning fattas av förvaltningsrätten, efter ansökan av socialnämnden. Vidare föreslås att förvaltningsrätten ska få fatta beslut om sådant omhändertagande även utan ansökan från socialnämnden, i samband med en prövning av om vård enligt lagen kan upphöra. Det ska även göras obligatoriskt för domstolarna att överväga om det finns skäl för ett omhändertagande på grund av anknytning innan beslut om vårdens upphörande, vilket kan föranleda ett behov av att inhämta kompletterande utredning från socialnämnden.

Enligt förslaget till ny LVU-lag får ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande på grund av anknytning. Den nya bestämmelsen gäller barn som är placerade i familjehem.

Bestämmelsen om övervägande av omhändertagande på grund av anknytning gäller även domstolar. Detta innebär att om socialnämnden i ett ärende om upphörande av vård på grund av hemförhållandena inte har övervägt omhändertagande på grund av anknytning är domstolarna förhindrade att besluta att vården ska upphöra på grund av att det inte längre finns några brister i hemförhållandena. Tanken är då att domstolarna ska avvakta med att avgöra målet och se till att socialnämnden kompletterar utredningen i målet med ett sådant övervägande. Den föreslagna ordningen kommer att leda till att handläggningen förlängs och att ett omhändertagande som saknar grund kommer att bestå av utredningsskäl (se vidare 15.1.1).

För att undvika detta, bör det i likhet med vad som idag gäller enligt bestämmelserna om flyttningsförbud föreskrivas att socialnämnden alltid ska ha övervägt särskilt om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning när den prövar om vården på grund av förhållanden i hemmet kan upphöra (se 13 b § LVU).

Det bör framhållas att förslaget innebär att kammarrätten i nu aktuella fall, som första insats, kommer att besluta om omhändertagande på grund av anknytning. I de fall övervägande om vård på grund av anknytning fanns med redan i förvaltningsrätten är det inget problem, men i de fall där övervägandena ges in först i kammarrätten innebär det att vårdnadshavarna i princip endast får en prövning i en instans. Det är ingen rättssäker ordning och får dessutom anses strida mot instansordningsprincipen. En rimligare ordning är att målet i stället återförvisas till socialnämnden för prövning av om det finns skäl att ett omhändertagande på grund av anknytning. Kammarrätten är medveten om att en sådan ordning kan behöva kompletteras med en bestämmelse om omedelbart omhändertagande på grund av anknytning (se vidare 15.1.1).

Avslutningsvis vill kammarrätten påpeka att förslaget kommer innebära mer arbete för domstolarna att som första instans handlägga frågan om övervägande. Detta omfattar såväl över- som underrätter.

10.4 Den processuella regleringen vid ett beslut om omedelbart omhändertagande

I utkastet föreslås att lokutionen att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska "underställas" förvaltningsrätten ska ändras till att beslutet ska "lämnas över" till förvaltningsrätten. Ändringen motiveras med att begreppet "lämnas över" bättre beskriver vad som avses. Kammarrätten anser dock att begreppet "underställas" har en annan språklig innebörd än begreppet "lämnas över". Begreppet återfinns även i annan tvångslagstiftning och är väl inarbetat. Av dessa skäl bör uttrycket "underställas" behållas.

11.2 Inledandet av vården

I utkastet föreslås att vården ska anses påbörjad bl.a. när barnet eller den unge har kommit till den placering där vården ska inledas (6 kap. 3 §). I de

fall vården kommer inledas i den andra vårdnadshavarens eller föräldrarnas hem kan situationen vara att barnet eller den unge redan vistas där när beslutet om vård fattas. I dessa fall bör vården anses påbörjad direkt i samband med att beslutet fattas. Det är därför mycket viktigt att socialnämnden har vetskap om var barnet faktiskt befinner sig då det annars kan uppstå oklarheter kring när vården i det egna hemmet har påbörjats. Uttrycket ”har kommit till den placering” kan tolkas som att barnet fysiskt måste ha flyttats till sitt eget hem för att vården ska anses påbörjad, vilket kan vara missvisande i de fall barnet redan befinner sig där. Liknande situationer kan även uppstå där barnets grund för vård byts från förhållanden i hemmet till vård på grund av anknytning.

Vidare föreslås att vården ska anses påbörjad när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge. Vad som avses med detta framgår inte närmare av bestämmelsen. Av utkastets motivering till införandet av bestämmelsen framgår att det blir tydligt att vården också kan inledas på sjukhus, vilket framgår av prop. 1989/90:28 s. 112, och av författningskommentaren framgår att vården också kan inledas t.ex. på ett sjukhus. Vilka andra, om några, situationer som bestämmelsen ska omfatta framgår inte. Bestämmelsens utformning borde därför begränsas till att avse just inledandet av vård på sjukhus, och i förekommande fall även uttryckliga övriga situationer, där socialnämnden kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge.

Som påpekas i utkastet är tidpunkten för vårdens påbörjande viktig för beräkningen av olika tidsfrister i lagen. Ibland råder det oklarheter om och/eller när vården har påbörjats. Detta särskilt vid handläggningen i förvaltningsrätten där det många gånger måste efterfrågas om/när ett beslut om omhändertagande verkställts av socialnämnden. Det vore därför önskvärt med en uttrycklig bestämmelse att socialnämnden ska dokumentera tidpunkten för när den anser att vården har påbörjats, och att detta ska redovisas i underställan respektive ansökan till förvaltningsrätten.

11.5 Umgänge

Det föreslås en utvidgning av socialnämndens ansvar att barnet eller den unge även ges möjlighet till umgänge med syskon och andra närstående genom 7 kap. 1 §. I skälen för förslaget anges att socialnämnden i dag får besluta om umgänge med andra personer än föräldrar och vårdnadshavare enligt socialnämndens befogenhet enligt 11 § fjärde stycket LVU, samt att ett sådant beslut som utgångspunkt inte förutsätter något formellt beslut och att det inte heller går att överklaga enligt LVU.

Rörande frågan om överklagbarhet av sådana beslut hänvisar utkastet till att utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) har i uppdrag att analysera den frågan, varför bestämmelsen i nuläget inte bör utvidgas till syskon och andra närstående. Kammarrätten vill i detta sammanhang påpeka att andra än föräldrar och vårdnadshavare redan idag kan ha rätt att överklaga ett sådant beslut då överklagandeförbudet i 41 § LVU kan strida mot de rättigheter som garanteras av Europakonventionen (jfr Kammar-rätten i Göteborgs avgörande den 4 november 2021 i mål nr 3616-21). Frågan om överklagbarhet för syskon och andra närstående bör därför övervägas redan i detta lagstiftningsarbete.

11.6 Vårdnadshavare och föräldrars inflytande över vården

Grundtanken kring LVU-vård är att den inte ska pågå längre än nödvändigt och att den ska vara inriktad på att den unge ska återförenas med sina föräldrar så snart det är möjligt. Det råder ofta relativt stora konflikter mellan vårdnadshavare/föräldrar och socialnämnden i processerna vid förvaltningsdomstolarna, vilket kan försvåra det samarbete som många gånger är nödvändigt för att LVU-vården ska kunna upphöra. Mot denna bakgrund är det positivt att införa den föreslagna bestämmelsen (7 kap. 4 §) om stöd och delaktighet för föräldrar och vårdnadshavare för att på ett tidigt stadie kunna lägga en grund för ett gott samarbete parterna emellan.

Vad avser den föreslagna bestämmelsen 7 kap. 5 § om vårdnadshavarens rätt till information framgår att vårdnadshavaren även ska ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Bestämmelsen ger uttryck för att en vårdnadshavare alltid ska ges möjlighet till delaktighet. Det kan ifrågasättas om det är bra att en vårdnadshavare alltid är delaktig i vården, särskilt i de fall då tvångsvården av barnet/den unge grundas på exempelvis fysisk eller psykisk misshandel från en vårdnadshavare. Det framgår inte heller av utkastets förslag vad som avses med delaktighet och bestämmelsen kan tolkas som att en vårdnadshavare har rätt att lägga sig i vården, vilket inte bör vara avsikten.

Vidare anser kammarrätten enligt punkt 8.1 ovan att det är oklart vad vården ska bestå i vad gäller vård grundat på anknytning. Här kan frågan ställas hur en delaktighet i sådan vård från vårdnadshavarna då ska gå till.

15.1.1 Omhändertagandet ska upphöra när det inte längre behövs

Genom den föreslagna bestämmelsen 10 kap. 1 § får ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte upphöra enligt 2. om barnet är placerat i familjehem, utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Vad avser den processuella hanteringen av övervägandet i denna del hänvisas till kommentaren under punkt 9.1 ovan.

Kammarrätten anser att rättssäkerheten kan ifrågasättas bl.a. i de fall en domstol bedömer att vård på grund av förhållanden i hemmet kan upphöra, men där det ännu inte fattats beslut om omhändertagande grundat på anknytning och det eventuellt inte heller övervägts om det finns förutsättningar för ett sådant omhändertagande. Detta eftersom tvångsvården då sker utan egentlig grund, vilket är problematiskt och något som inte synes ha uppmärksamats i utkastet. En möjlig lösning på problemet skulle kunna vara att införa en bestämmelse om att socialnämnden får besluta om omedelbart omhändertagande på grund av anknytning likt vad som gäller för de övriga två grunderna för vård.

Vad avser upphörande av vård grundat på anknytning anser kammarrätten att det saknas överväganden kring vilka förändringar, om några, som krävs för att vården i dessa fall ska kunna upphöra utöver att ett omhändertagande ska upphöra när det inte längre behövs. Detta behöver förtydligas.

I utkastet bedöms det inte vara nödvändigt med någon särskild bestämmelse som tydliggör att omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet

upphör när vården i stället grundas på anknytning. Sett till LVU-vårdens ingripande karaktär även mot vårdnadshavare bör det dock finnas ett intresse för dem (och i förekommande fall även den unge) att det tydligt framgår att vården inte längre grundas på förhållanden i hemmet.

15.2 En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas

Det är positivt med en uttrycklig bestämmelse om möjlighet att begära vårdens upphörande. Det är även bra att införa en tidsmässig begränsning av att kunna begära vårdens upphörande för att på så vis undvika ständiga upphörandeprocesser framför allt för barnet/den unge, men även andra aktörer.

Det förekommer att vårdnadshavare som regelbundet begär att vården ska upphöra även driver processer om att den unge ska placeras i hemmet. Förslaget till tidsmässig begränsning när det gäller möjligheten att begära vårdens upphörande kan leda till att processer om placering i hemmet ökar, vilket i sin tur skulle innebära att förslaget om tidsmässig begränsning inte får avsedd effekt. Enligt kammarrätten bör det därför övervägas om den tidsmässiga begränsningen även bör gälla ärenden och mål om placering i hemmet.

16.3 Ansökan om flyttningsförbud och

17.2 Beslut och ansökan om utreseförbud

Kammarrätten instämmer i utkastets förslag att det är angeläget att tydliggöra vad en ansökan om flyttningsförbud och utreseförbud ska innehålla samt att respektive bestämmelse bör innehålla samma krav. Det blir då tydligt både för socialnämnden och domstolarna vad ansökan ska innehålla.

En nyhet är att en ansökan om flyttningsförbud respektive utreseförbud ska innehålla en redogörelse för vårdnadshavarens inställning. Här kan påpekas att situationen kan vara sådan att vårdnadshavarens inställning inte kan inhämtas av olika anledningar, t.ex. att denne är okontaktbar eller befinner sig utomlands. Enligt bestämmelsernas ordalydelse skulle detta kunna innebära att en ansökan i sådana fall avvisas av förvaltningsrätten. För att undvika att en sådan situation uppstår skulle kravet kunna formuleras ”så långt möjligt vårdnadshavarens inställning”. I vart fall bör det klargöras hur långt socialnämndens ansvar för att ta reda på vårdnadshavarens inställning sträcker sig, vilket inte framgår av utkastets förslag.

21.1 Rätt till offentligt biträde

Rätten till offentligt biträde föreslås regleras i kapitel 17. I 17 kap. 1 och 2 §§ framgår i vilka ärenden och mål offentligt biträde ska förordnas. Enligt 17 kap. 2 § ska offentligt biträde förordnas för parterna när barnet, den unge, vårdnadshavaren eller föräldern ”uttrycker en vilja att överklaga” beslut om placering (första punkten) eller umgänge eller hemlighållande av vistelseort (andra punkten). 17 kap. 2 § andra punkten utgör en nyhet som innebär en utökad rätt till offentligt biträde. Kammarrätten anser att denna utökade rätt till offentligt biträde är positiv.

Att offentligt biträde i ärenden om placering, umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt 17 kap. 2 § ska förordnas först när barnet, den unge, vårdnadshavaren eller föräldern ”uttrycker en vilja att överklaga” ett beslut är emellertid inte lämpligt. Argumenten för en sådan ordning är inte till-

räckligt underbyggda och formuleringen kan föranleda tillämpningssvårigheter, varför den bör strykas. Förutsättningarna för förordnande av offentligt biträde i nämnda måltyper bör i stället likställas med måltyperna enligt 17 kap. 1 § och rätt till offentligt biträde finnas redan vid socialnämndens handläggning av sådana ärenden. Genom regleringen att biträde inte ska förordnas om det kan antas att behov saknas säkerställs i tillräcklig mån att biträde inte förordnas i onödan.

23.1 Överklagandebestämmelser. Socialnämndens beslut

Enligt 19 kap. 1 § andra stycket får andra beslut av nämnden inte överklagas. Härav följer att bl.a. socialnämndens beslut att avvisa en hemtagningsbegäran inte får överklagas (s. 389 och 392 f.). Som framgår under punkten 15.2 ovan är det kammarrättens uppfattning att en ordning som begränsar möjligheten till ständigt upprepade upphörandeprocesser i och för sig är positiv, inte minst för att öka barns trygghet och stabilitet i vården. Att vårdnadshavares möjligheter att begära vårdens upphörande på detta sätt begränsas aktualiserar dock frågor om deras rättigheter enligt Europakonventionen (s. 480 f.). Kammarrätten anser att utkastet inte i tillräcklig utsträckning analyserat förslagets förenlighet med Europakonventionen vad avser hur frånvaron av överklagbarhet förhåller sig till rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen. Att det inte skulle finnas en möjlighet till rättslig prövning av om socialnämnden haft fog för att avvisa en hemtagningsbegäran kräver således fortsatta överväganden.

26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Kammarrätten ser positivt på att de särskilda befogenheterna som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården regleras i en särskild lag och har i nuläget inga synpunkter på lagens strukturella utformning eller de språkliga och redaktionella ändringar som föreslås. Mot bakgrund av de pågående lagstiftningsarbeten som berör bl.a. de särskilda ungdomshemmen kan det emellertid finnas anledning att återkomma i detta avseende.

Materiellt är de bestämmelser som avser kontroller och begränsningar vid de särskilda ungdomshemmen i allt väsentligt oförändrade. Kammarrätten har inte heller i detta avseende några synpunkter, utöver att de förändringar som görs i 5 kap. 2 § i syfte att stärka den enskildes situation vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning tillstyrks. Vidare noteras att syftet med förändringen i bestämmelsen i 4 kap. 4 § om drogtest tveksamt kommer att uppnås då bestämmelsen inte innebär ett åläggande för barnet eller den unge att genomgå provtagning.

Ovan (punkt 6.5) har kommenterats den utökade rätten för barn under 15 år att höras i domstol i mål om bl.a. omhändertagande för vård. Detsamma gäller i allt väsentligt i fråga om barns rätt att höras i domstolen i mål enligt lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

31.2 Ekonomiska konsekvenser

Kammarrätten anser, i likhet med vad tidigare remissinstanser anfört, att den ekonomiska konsekvensanalysen för de allmänna förvaltningsdomstolarna är alltför knapphändig.

Domstolarna kommer med anledning av förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning behöva vidta utredningsåtgärder och göra processuella överväganden som inte görs i nuläget. Målen hanteras med skyndsamhet och de utrednings- och handläggningsåtgärder som krävs kommer vara resurskrävande. Ett potentiellt minskat antal mål om flyttningsförbud utjämnar inte de resurser som kommer behöva avsättas för den nya måltypen. Kammarrätten anser att utkastet inte i tillräcklig utsträckning analyserat de ekonomiska konsekvenserna för domstolarna.

Vidare föranleder den utökade rätten till offentliga biträden sannolikt ett större antal förordnanden för domstolarna att hantera. Benägenheten att ansöka om offentliga biträden kan också förväntas öka. Härutöver måste karaktären av ärendena beaktas. Ansökningar från barn och unga kan förväntas vara tidskrävande att hantera. Resurserna som domstolarna kommer behöva avsätta för hantering av förordnanden kan sammantaget förväntas öka i inte obetydlig utsträckning. Utkastets analys av kostnadsökningarna i detta avseende behöver nyanseras.

Utkastet tar i sin bedömning inte heller hänsyn till hur antalet LVU-mål fördelar sig mellan olika domsagor. Kammarrätten i Göteborg svarade för ca 40 procent av det totala antalet LVU-mål som inkom till kammarrätterna under 2025. Detta, i kombination med att antalet LVU-mål dubblats de senaste tio åren utan antydning till minskning framöver, innebär att de resurser som Kammarrätten i Göteborg kan förväntas behöva avsätta med anledning av de förslag som utkastet presenterar är beaktansvärda.

Kammarrätten delar mot denna bakgrund inte utkastets bedömning att påverkan på de allmänna förvaltningsdomstolarna – än mindre för Kammarrätten i Göteborg – kommer vara marginell. Kammarrätten delar inte heller bedömningen att förväntade kostnadsökningar ryms inom nuvarande befintliga ekonomiska ramar. En vidare ekonomisk konsekvensanalys krävs således.

Detta yttrande har beslutats av kammarrättspresidenten Jörgen Nilsson, kanslichefen Viktoria Sjögren Samuelsson, kammarrättslagmännen Ann-Louise Björnsson, Petter Classon och Johan Sanner. Remissen har föredragits av tf. kammarrättsassessorerna Lisa Haikari, Martin Nisser Giessbeck och Sanna Wallberg Skarbro.